

UKRAYNA KRİZİ VE YENİ NATO

Şafak Oğuz*

ÖZET

Rusya'nın Ukrayna krizindeki rolü ve Kırım'ı ilhakı NATO'nun askeri sistemde yapısal ve işlevsel değişim öngören etkili tedbirler almasına yol açmıştır. Hazırlık Eylem Planı olarak adlandırılan bu tedbirler Soğuk Savaş döneminin hatırlatan bazı uygulamalarla sonuçlanmıştır. Bu çalışma ittifakın herhangi bir Rus konvansiyonel veya karma savaş tehdidi ile mücadelesine yönelik yeteneklerini artıran Hazırlık Eylem Planı kapsamında şekillenen Yeni NATO'yu ele almaktadır. Çalışma mevcut güvenlik ortamında herhangi bir üye devlete yönelik Rus karma savaş tehdidi karşısında NATO'nun askeri açıdan hazır olduğunu ancak bu tehdit karşısında başarının esas olarak ittifakın dayanışma ve işbirliği konusundaki karar verme sürecine bağlı olduğunu iddia etmektedir.

Anahtar Kelimeler: NATO, Hazırlık Eylem Planı, Karma Savaş, Uyum Tedbirleri, Güvence Tedbirleri

ABSTRACT

Russia's involvement in the Ukrainian crisis and its annexation of Crimea prompted NATO to implement effective measures that required structural and functional changes in the alliance military system. These measures, called "Readiness Action Plan," yielded various implementations reminiscent of Cold War military policies. This study analyses the "New NATO" as shaped by the Readiness Action Plan that enhances alliance capabilities against both a Russian conventional confrontation as well as hybrid warfare. It argues that in the present security environment, NATO is militarily ready against a Russian hybrid warfare threat in a member country, but success against that threat depends mainly on the consensus for solidarity and cooperation of the Alliance.

Keywords: NATO, Readiness Action Plan, Hybrid Warfare, Adaptation Measures, Assurance Measures

Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ve Ukrayna'nın doğusunda yaşanan olaylardaki rolü tarihin en kuvvetli askeri ittifakı olarak nitelendirilen NATO'nun siyasi ve özellikle de askeri kanadında önemli değişimlere yol açmıştır. 2010 Lizbon ve 2012 Şikago Zirvelerinde NATO 3.0 olarak adlandırılan yeni bir döneme girmeye hazırlanan ve ittifakın daha çok yeteneğe sahip olmasını ve başta

* Dr., USGAM Güvenlik Uzmanı

Rusya olmak üzere ortak statüsündeki devletlerle daha fazla işbirliğine girmesini öngören ittifak, Ukrayna krizi sonrasında Soğuk Savaş dönemi benzeri bazı uygulamaları da içerecek şekilde büyük bir değişim ve dönüşüm hamlesine karar vermiştir. NATO bir anlamda 3.0 versiyonu eşliğinden dönerek NATO 1.5 olarak nitelendirilebilecek modern Soğuk Savaş zihniyetine bürünmüştür. NATO Genel Sekreteri Stoltenberg'in ifadesi ile "Soğuk Savaşın tarihi tecrübeleri ile Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya ile stratejik ortaklık kurmaya çalıştığı dönem arasında bir yerde kalmıştır." (Press Conference by Stoltenberg, 22 June 2015) En önemlisi bu büyük değişim kararı çok kısa bir zaman diliminde ve her ne kadar Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki gelişmeler de sebep olarak gösterilse de esas olarak Rusya'nın Ukrayna'daki eylemleri karşısında alınmıştır.

04-05 Eylül 2014 tarihlerinde Ukrayna Krizi gölgesinde toplanan Galler Zirvesi "Yeni NATO" için bir dönüm noktası olmuştur. Zirvede liderler tarafından "Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırgan eylemlerin, Ortadoğu'dan Kuzey Afrika'ya kadar ittifakın güney sınırlarında meydana gelen istikrarsızlıkların ve uluslararası ve çok boyutlu tehditlerin NATO'nun güvenliğini tehdit ettiği" ifade edilerek ittifakın bu tehditlerle daha iyi mücadele edebilmesi için Hazırlık Eylem Planı (Readiness Action Plan) adı altında bir dizi önlem alınmasına karar verilmiştir. Yakın tehdit altında bulunan müttefiklerin desteklenmesini sağlayan Güvence Tedbirleri (Assurance Measures) ve özellikle de uzun vadeli ve yapısal değişimler öngören Uyum Tedbirleri (Adaptation Measures) olarak iki temel bölümden oluşan plan ile Yeni NATO'nun temelleri atılmıştır.¹

Hazırlık Eylem Planı kapsamında şekillenen Yeni NATO daha çok konvansiyonel muharebeye yönelik esaslar üzerine odaklanmıştır. 2015 yılı Aralık ayında yapılan Kuzey Atlantik Konseyi (KAK) toplantısında ise "Karma Savaş ile Mücadele Stratejisi" onaylanarak batılı devletler tarafından karma savaş olarak adlandırılan Rus askeri stratejilerine karşı ittifakın alacağı tedbirler ortaya konmuştur.

Sahip olduğu nükleer ve konvansiyonel silahlar ile silah teknolojisi konusunda Rusya'dan açık bir şekilde üstün olan NATO'nun herhangi bir Rus konvansiyonel saldırısı durumunda mukabele koşul ve yöntemleri İttifak Antlaşmasında açıkça ortaya konmuştur. Hazırlık Eylem Planı ise ittifakın mukabele gücü ve yöntemlerini daha hızlı ve etkin bir yapıya kavuşturmuştur.

Ancak akademisyenler tarafından henüz teorisi konusunda görüş birliğine varılamamış olan (Erol ve Oğuz, 2015) ve Rusya tarafından yeni bir boyut kazandırılan karma savaş ile mücadele konusunda NATO'nun nasıl bir rol oynayacağı konusu bu tehditle mücadelede önemli rol oynayacaktır. Rusya'nın önümüzdeki dönemde ittifak üyelerinden birine örtülü faaliyetler, aldatma ve inkâr politikasına dayalı karma savaş tehditi oluşturması

¹ Hazırlık Eylem Planına yönelik kararlar için bkz. Galler Zirvesi Sonuç Belgesi, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, 11 Kasım 2014 tarihinde erişilmiştir.

durumunda NATO zorlu bir sınav ile karşı karşıya kalacaktır. Özellikle Rusya'nın hangi eylemlerinin karma savaş kapsamında değerlendirileceği ve ortak savunma sisteminin hangi koşullarda ve nasıl çalıştırılacağı konusu 29 üyeli ittifakın karşı karşıya kalacağı en önemli sorunların başında gelecektir.

HAZIRLIK EYLEM PLANI

Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra NATO'ya yönelik tartışmaların başında ittifakın varlığını devam ettirip ettirmeyeceği yada yeni misyonunun ne olacağı konuları gelmiştir. Sovyetler Birliği tehdidinin sona ermesi NATO'nun Avrupa'nın güvenliğindeki konumunun sorgulanmasına yol açmıştır. Başını Fransa'nın çektiği Kıta Avrupası bir grup ülke Batı Avrupa Birliği ekseninde Avrupa devletlerinin oluşturacağı bir güvenlik örgütünün NATO'nun yerini almasından yana tavır alırken, ABD ve İngiltere başta olmak üzere diğer bir grup NATO'nun varlığını savunmuştur. (Webber vd.,2012: 3) Ancak önce Bosna sonra da Kosova'da yaşanan insanlık trajedileri ve Avrupalıların katliamları durdurmadaki yetersizlikleri Avrupa devletlerinin askeri limitlerini (Dobson, Marsh: 2001:151) ve her ne kadar bölgesel, etnik yada dini çatışmalardan kaynaklanan tehditlere maruz kalmış olsa da Avrupa'nın güvenliğinin ABD'nin liderliği ve askeri gücü olmadan sağlanamayacağını ortaya koymuştur.

1999 yılında Soğuk Savaş sonrası ilk genişleme dalgasını yaşayan NATO 2001 yılında ilk defa 5. maddeyi uygulamaya koyarken, 2002 yılında kabul ettiği "Alan Dışılık" kavramı ile müdahaleye yönelik coğrafi sınırlarını genişletmiş ve hemen arkasından Afganistan'da uluslararası koalisyonun görevi devralarak uzun soluklu ve zor bir görevi devralmıştır. 2009 yılına kadar bünyesine sekiz ülke daha katmış ve 2010 yılında önemli bir karar alarak ittifaka Füze Savunma Sistemi yeteneği kazandırılması çalışmalarını başlatmıştır. Operasyon, ortaklık ve eğitim/danışmanlık faaliyetleri kapsamında ise Irak'tan Afganistan'a, Orta Asya'dan Afrika'ya kadar çok geniş bir coğrafyada etkin bir şekilde rol almıştır.

Tüm bu gelişmeler ışığında ittifakın siyasi kanadında önemli değişimler yaşanırken askeri alandaki çalışmalar daha yavaş ilerlemiş ve Soğuk Savaş sona ermiş olmasına rağmen NATO'nun komuta ve birlik yapısında önemli değişimler görülmemiştir. 1950 yılında kurulan Avrupa Müttefik Komutanlığı (Allied Command Europe-ACE) ve 1951 yılında kurulan Atlantik Müttefik Komutanlığı (Allied Command Atlantic-ACLANT) yapıları ile coğrafi esaslara göre düzenlenmiş ve ulusal ordu yapısına dayalı birlik yapısına yönelik değişim kararı ancak 2002 Prag zirvesinde alınabilmiştir.

2002 Prag zirvesinde alınan kararlar gereğince Avrupa Müttefik Komutanlığı Müttefik Harekat Komutanlığı'na (Allied Command Operations-ACO) dönüştürülerek tüm operasyonlar Amerikalı bir generalin komuta ettiği ve Belçika'da bulunan Karargahın komutasında tek çatı altına alınmıştır. ABD'de bulunan diğer komutanlık ise Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (Al-

lied Transformation Command-ACT) haline getirilerek ittifakın dönüşümü- ne ve gelişimine yönelik esasları belirlemekle görevlendirilmiştir.

NATO'nun bu dönemde 5. madde kapsamındaki ortak savunma görevinden ziyade kriz yönetimine ve terörizmle mücadeleye ağırlık vermesi coğrafi esaslara göre belirlenmiş ve ulusal ordulardan oluşan kuvvet yapısından ziyade çevik, esnek, hızlı ve daha çok yeteneğe sahip bir birlik yapısı ihtiyacı ortaya koymuştur. Prag Zirvesi terörle mücadele yetenekleri ile caydırıcılığın artması ve kitle imha silahlarının tespitine özel vurgu yapmıştır. Çok uzak noktalara ulaşan ve uzun süre görev yapabilen daha küçük, hızlı ve güçlü birliklere ihtiyaç duyulduğu dönemin en büyük sloganı olmuştur. (Krejci, 2005: 432)

Bu ihtiyaç ışığında çokuluslu ve birleşik bir yapıya sahip, kolordu seviyesinde ve emir komutası gerektiği zaman NATO'ya tahsis edilen NATO Mukabele Kuvveti (NMK) yapısına geçilmiştir. İttifakın askeri yapısında o döneme kadar askeri açıdan alınan en önemli yapısal değişim kararlarından birisi olan NMK ile çok hızlı bir şekilde göreve hazır olacak ve NATO'nun muhtemel her türlü görevini yerine getirebilecek yüksek hazırlık seviyeli bir birlik yaratılmak hedeflenmiştir. NMK'nın ayrıca ittifak içerisinde yetenek geliştirilmesine yönelik bir katalizör rolü üstlenmesi umut edilmiştir. (Deri, 2007: 98) Ancak hedeflenen seviyeye ulaşmak konusunda üye ülkeler tarafından yeterince çaba harcanmamıştır.

Rusya-Ukrayna krizi NATO'nun bir süredir ihmal ettiği yapısal askeri değişimleri ve yetenek kazanım sürecinin tekrar ivme kazanmasına yol açmıştır. Rusya kaynaklı tehditlerin azalması ve Rusya ile ilişkilerin iyi seviyede sürdürülmesi üzerine son dönemde askeri konulardan ziyade ortaklık gibi askeri olmayan konulara odaklanan ittifak için kriz NATO eski Genel Sekreteri Rassmussen'in ifadesi ile bir uyarı niteliği taşımış (Young, 2014) ve ittifak askeri tedbirlere yeniden odaklanmıştır. Ortaklıktan rekabete dönüşüm NATO'yu üye devletlerin halklarına tekrar güvence verme ve Rusya'yı ittifakın toprak bütünlüğünü tehdit edebilecek başka hamlelerden caydırmaya yönelik tedbirler almaya zorlamıştır. (Calha,2015: 2) Kriz döneminde toplanan Galler Zirvesi bu görevi üstlenmiş ve ittifakın özellikle askeri kanadında yapısal değişiklikler öngören önemli kararlar alınmıştır.

Galler Zirve Deklarasyonu Hazırlık Eylem Planının temel amacını ittifakın yeni tehditlere hızlı ve kararlı bir şekilde mukabele etmeye hazır olmasını sağlamak olarak tanımlamış ve NATO'nun sınırlarında ve müttefikleri yakından ilgilendiren diğer bölgelerdeki güvenlik ortamındaki değişimlere cevap verecek tutarlı ve kapsamlı tedbirler paketi sağladığı ifade edilmiştir. Planın Rusya ve stratejik uygulamaları ile ittifakın güneyinde meydana gelen tehditlerle mücadele etmeye yönelik olduğu, ortak savunma ve kriz yönetimi yeteneklerini pekiştirdiği ve NATO'nun mevcut ve gelecekteki tüm tehditlerle mücadele edebilecek güçlü, hazır ve zinde bir ittifak olarak kalmasını sağlayacağı belirtilmiştir. Hazırlık Eylem Planı güvence ve uyum tedbirlerinden olmak üzere iki temel sütundan oluşmaktadır.

a. Güvence Tedbirleri

Planın ilk ayağını Rusya'nın Ukrayna'daki eylemleri karşısında endişeye kapılan Doğu Avrupa ülkelerine ittifakın desteğini ve dayanışmasını göstermek amacıyla bölge ülkelerinde dönüşümlü bir şekilde kara, deniz ve hava unsurlarının bulundurulması ve çeşitli askeri faaliyetler icra edilmesi olarak tarif edilen güvence tedbirleri oluşturmaktadır. Bu faaliyetler esas olarak Baltık Devletleri, Polonya, Romanya ve Bulgaristan topraklarında yoğunlaşmıştır. Güvence tedbirleri kapsamında Mayıs 2014'ten sonra Doğu Avrupa'daki müttefiklerin topraklarına dönüşümlü olarak birlik gönderilmeye ve bu bölgede ortak savunma ve kriz yönetimine ilişkin yoğun bir şekilde tatbikatlar yapılmaya başlanmıştır.

Güvence tedbirleri konusunda NATO hava kuvvetlerinin faaliyetlerine öncelik vermiştir. Baltık Devletleri hava sahasında 2004 yılından beri devam eden hava devriyesi görevi için tahsis edilen savaş uçağı sayısı artırılmış ve Polonya'ya gönderilen savaş uçakları ile bu ülke de hava devriyesi kapsamına alınmıştır. Ayrıca Romanya hava kuvvetleri ile eğitim ve tatbikat uçuşları yapmak üzere bu ülkeye savaş uçakları gönderilmiştir. Romanya ve Polonya üzerinde Havadan Erken İkaz ve İhbar Uçakları (AWACS) uçuşları başlamıştır. Bu bölge üzerinde uçuşlar ile aynı zamanda Ukrayna'daki krizi havadan takip imkânı da sağlanmıştır. Bu görev için NATO'nun kendi uçağına ilave olarak Fransa ve İngiltere AWACS; ABD, Hollanda ve Türkiye havadan yakıt ikmal uçağı desteği sağlarken NATO'nun uçağı dönüşümlü olarak Türkiye, Yunanistan ve Norveç meydanlarından kalkarak devriye uçuşu yapmaktadır. Ayrıca denizlerde devriye uçuşları başlatılmıştır.

Deniz birlikleri kapsamında ise NATO'nun dönüşümlü bir şekilde sürekli olarak devriye gezen Daimi Deniz Birlikleri (Standing Naval Forces – SNF)'nin faaliyetleri yeniden düzenlenmiştir. İki adet fırkateyn grubu ve iki adet mayın gemisi grubundan oluşan bu birliklerin faaliyetleri Kuzey Denizi, Baltık Denizi, Akdeniz ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi esaslarına göre Karadeniz'de yoğunlaştırılmıştır. Birlikler güvence tedbirleri kapsamında bu bölgelerde liman gezisi ve devriye görevlerini artırırken bu denizlere kıyısı olan müttefiklerle de çok sayıda tatbikat icra ederek NATO'nun bu ülkelere desteğin altı çizilmiştir. Ayrıca başta ABD olmak üzere müttefik ülkelerden bu gruplara takviye gemiler gönderilmiştir. Bu durum ABD'nin bir süredir devam ettirdiği Karadeniz'e genişleme politikalarına da destek sağlamıştır. (Erol, 2012)

Kara birlikleri açısından ise müttefikler NATO kapsamı dışında ikili anlaşmalar dâhilinde bölgedeki ülkelere tatbikat ve eğitim amaçlı birlik ve silah göndermiştir. Mesela ABD ilk aşamada Baltık Devletleri ve Polonya'ya 150'şer askerden toplam 600 asker göndermiştir ve bu askerler dönüşümlü olarak bu ülkelerde eğitim ve tatbikat icra etmeye başlamışlardır. (Harper, 2014) Diğer yandan hem NATO hem de ülkeler bireysel ya da grup olarak Doğu Avrupa'da yaptıkları tatbikatlar ile Rusya'ya NATO'nun dayanışması göstermeyi amaçlamıştır.

Hava sahasını işgal eden bir Rus uçağını düşüren Türkiye'nin talebi üzerine NATO Türkiye'ye yönelik güvence tedbirleri de almaya başlamıştır. 01 Aralık 2015 KAK toplantısında Türkiye'ye destek olarak alınması gereken tedbirler görüşülmüştür. NATO'nun Türkiye'ye yönelik planlarının güncellenmesi, Türk hava savunmasının desteklenmesi, Akdeniz'de deniz gücü varlığının artırılması gibi konularda planlamalar yapıldığı ifade edilmiştir. (Press conference by Stoltenberg, 01 December 2015) Toplantıda İngiltere İncirlik'e savaş uçağı gönderme teklifinde bulunmuştur. Nitekim bu tedbirler kapsamında NATO'nun AWACS uçağı belirli periyotlarla Türk semalarında devriye görevine başlamıştır. (Milliyet, 12 Mart 2016)

Güvence tedbirlerinin Ukrayna'daki kriz sona erinceye kadar devam etmesi muhtemeldir. Ancak Abhazya ya da Güney Osetya'da olduğu gibi Rusya'nın bu krizi "dondurulmuş çatışma" haline getirmesi durumunda uzun vadede müttefiklerin ekonomik kaygıları öne alarak faaliyetleri asgari seviyeye indirme ihtimali ortaya çıkacaktır. Böyle bir senaryo krizleri uzun vadeye yayarak NATO'nun dayanışmasını zayıflatmak isteyen Rusya'yı amacına ulaştıracaktır.

b. Uyum Tedbirleri

Güvence tedbirleri daha çok kısa süreli ve geçici tedbirleri kapsamakta olup Ukrayna'daki krizin sona ermesinden sonra kademeli olarak sonra erdirileceği tahmin edilmektedir. Ancak Hazırlık Eylem Planının ikinci ayağını teşkil eden ve NATO'nun mevcut ve muhtemel tehditlere daha hızlı ve daha etkin bir şekilde cevap vermesini sağlayacak altyapının hazırlanmasını amaçlayan uyum tedbirleri ittifakın yapısında ve fonksiyonlarında önemli, kalıcı ve uzun vadeli değişiklikler öngörmektedir. Uyum tedbirleri aynı zamanda Yeni NATO'nun temellerini atmaktadır. Galler zirvesinde alınan ve Varşova zirvesinde deklare edilen kararlar esaslarında öngörülen uyum tedbirleri şunlardır;

- a. *NATO Mukabele Kuvvetleri (NMK)'nin etkinliğinin artırılması,*
- b. *Bu yapı içerisinde başta NATO'nun sorumluluk sahası olmak üzere tehdidin meydana geldiği bölgeye bir kaç gün içerisinde intikal edebilecek yeni bir Çok Yüksek Hazırlık Seviyeli Müşterek Görev Kuvveti (Very High Readiness Joint Task Force – VJTF) kurulması,*
- c. *Doğu Avrupa'daki müttefik topraklarında ortak savunmaya ilişkin planlama ve tatbikatlara odaklanacak ve müttefiklerin dönüşümlü olarak katkı sağlayacağı uygun komuta ve kontrol unsurları ile kolaylaştırıcı unsurlar hazırlanması,*
- d. *NATO'nun bölgedeki müttefikleri hızlı ve etkin bir şekilde takviye edebilmesi amacıyla altyapının önceden hazırlanması dahil teçhizat ve malzemenin önceden bölgeye konuşlandırılması ve bazı üslerin bu faaliyet için tahsis edilmesi,*

e. *Denizlerde farkındalığı artırmak ve her türlü konvansiyonel deniz hareketini icra amacıyla Daimi Deniz Birliklerinin (Standing Naval Force - SNF) yeteneklerinin geliştirilmesi,*

f. *Güçlü ve çevik bir NATO Komuta Yapısının sağlanması kapsamında Polonya'da bulunan Çok Uluslu Müsterek Kuzeydoğu Karargahına (Headquarters Multinational Corps Northeast – HQ MNC Northeast) destek veren ülkelerin bu karargahın hazırlık durumunu ve yeteneklerini artırmaları ve bölgesel işbirliği için bu karargahın merkez haline getirilmesi,*

g. *NATO'nun istihbarat ve stratejik farkındalığının artırılması ve önceden planlamaya yeniden önem verilmesi,*

h. *Karmaşık sivil-asker işbirliği senaryolarına kapsamlı bir şekilde cevap verecek şekilde tatbikatlara ağırlık verilmesi ve bu tatbikatların Chicago zirvesinde kabul edilen İrtibatlandırılmış Kuvvetler İnisiyatifi (Connected Forces Initiative - CFI) kapsamında icra edilmesi.*

Liderler Galler zirvesinde Hazırlık Eylem Planı'nın takip ve uygulama sorumluluğunu Savunma Bakanlarına vermişlerdir. Zirve deklarasyonunda temeli atılan konulara ilişkin NATO'nun sivil ve askeri karargahlarında yapılan detaylı çalışmalar müteakip KAK toplantılarında ele alınmış ve bir çok somut karar bu toplantılarda kabul edilmiştir. Planda yer alan hususların büyük bölümünün 2016 Varşova zirvesine kadar tamamlanmıştır.

Uyum tedbirleri kapsamında en büyük yenilik herhangi bir tehdit durumunda NATO'nun çok hızlı bir şekilde reaksiyon göstermesine olanak sağlayacak olan Çok Yüksek Hazırlık Seviyeli Müsterek Görev Kuvveti'nin kurulması olmuştur. 5.000 personele sahip tugay seviyesindeki kara birliğinin çekirdeğini teşkil ettiği ve deniz, hava ve özel kuvvetler birlikleri ile yaklaşık 20.000 kişilik bir mevcuda sahip olması öngörülen çok uluslu bu birliğin ilk unsurlarının 48-72 saatte, geri kalan unsurlarının ise 5-7 güne kadar istenilen bölgeye intikal etmesi öngörülmüştür.

Ülkeler bu birliğe dönüşümlü olarak destek vereceklerdir. Her yıl bir ülke çerçeve ülke olacak ve diğer ülkeler dönüşümlü olarak birlik desteği sağlayacaktır. 2015 yılı için Almanya, Hollanda ve Norveç geçici birliğin çerçeve ülke sorumluluğunu kabul etmiş ve birliğin 2015 yılı tatbikatları bu kapsamda planlanmıştır. 2016 yılında ise bu görevi İspanya üstlenmiştir. Önümüzdeki dönemler için ise Fransa, Almanya, İtalya, Polonya, İspanya ve İngiltere NATO'ya bu görevi üstlenmek istediklerini bildirmişlerdir. Mayıs 2015'te Antalya'da yapılan Dışişleri Bakanları toplantısında NATO Genel Sekreteri tarafından Türkiye'nin bu görevi üstlenecek ülkelerden birisi olacağı ifade edilmiştir.

Haziran ayında yapılan Savunma Bakanları toplantısında ülkelerden bu birliğe yönelik destek taahhütleri de deklare edilmiştir. ABD Savunma Bakanı ülkesinin stratejik hava ikmal, havadan ikmal, özel kuvvetler birlikleri desteğinin yanısıra keşif, gözetleme ve istihbarat konularında da birliğe katkı sağlayacağını; İngiltere Savunma Bakanı 2020 yılına kadar ülkesinin bu birliklere her yıl 1.000 personel tahsis edeceğini (The Wall Street Jour-

nal, 25 June 2015); Kanada Savunma Bakanı ise Kanada'nın yakıt ikmali, keşif ve nakliye uçağı sağlayacağını ifade etmiştir. (Reuters, 24 June 2015)

Görev Kuvveti'ne yönelik çalışmalar hızlı bir şekilde devam etmektedir. Nisan-Haziran 2015 tarihlerinde yapılan "Noble Jump" tatbikatı Rus karma tehdidi esas alınarak Polonya'ya yapılacak bir gayrınızami harp saldırısına karşı ittifakın fiili olarak müdahalesi senaryosuna dayandırılmıştır. Tatbikat senaryosunda Baltık ülkeleri ve Polonya'nın karma savaştan konvansiyonel birliklere kadar elindeki tüm imkânları kullanarak bölgede güç sahibi olmayı hedefleyen Bothnia kod adlı ülke tarafından tehdit edildiği konusu ele alınmıştır. NATO ise birliğin Polonya'ya konuşlandırılması ile güç gösterisinde bulunmuştur. Tatbikatla Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı (SACEUR) Philip M. Breedlove müşterek görev kuvvetinin operasyonel hale geldiğini deklare etmiştir. 2018 yılında Görev Kuvveti'nin tugay seviyesinde iki birlik ile desteklenmesi ve NMK'nın aşamalı olarak toplam üç tugaylık bir güce kavuşması hedeflenmektedir. Böylece daha önceki sistemde bir tugay büyüklüğünde öngörülen hızlı reaksiyon birliğinin büyüklüğü toplam üç tugay büyüklüğüne çıkartılmış ve mevcut yetenekleri oldukça artırılmış olacaktır. Ayrıca bu görev kuvvetleri doğası gereği savunma maksadı ile teşkil edilmiş olsa da caydırıcılık sağlamak maksadıyla diğer harekât çeşitlerini de icra edebilecek yeteneklere sahip olacak şekilde planlama yapılmıştır.

Görev Kuvveti'ne yönelik en tartışmalı konuların başında bu birliklerin kullanılmasına ilişkin karar mekanizmasının nasıl kurulacağı ve yetkinin kimde olacağı hususu gelmiştir. Her ne kadar NATO'daki karar mekanizmasının yavaşlığının bu birliğin reaksiyon süresini etkileyeceği tüm müttefikler tarafından bilinse de ülkelerin büyük bölümü bu yetkiyi Amerikalı generale verip ulusal inisiyatifi elden bırakmayı istememişlerdir. Nitekim 2015 yılı Haziran ayındaki Savunma Bakanları toplantısında birliği alarm durumuna geçirme, bölgeye intikal ettirme ve eğitim sorumluluğu ve yetkisi Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı'na verilmişken, harekât yetkisi örgütün en yüksek siyasi organı olan KAK'a bırakılmıştır. Böylece karar süreci hızlanırken siyasi kontrol muhafaza edilmiştir.

Görev Kuvveti 2002 Prag zirvesinde ittifakın ortak savunmaya ya da karar verilmesi halinde 5. madde dışı operasyonlara daha çabuk ve etkili bir şekilde müdahale edebilmesi amacıyla kurulan NMK'nın bir parçası olacaktır. Böylece Hazırlık Eylem Planında öngörüldüğü gibi NMK'nın hazırlık ve reaksiyon kabiliyetlerinin ve sonuç olarak etkinliğinin artması beklenmektedir. NMK'nın etkinliğinin artırılması kararı kapsamında ayrıca personel sayısı mevcut 13.000 seviyesinden 40.000 seviyesine çıkarılmıştır. Eski sistemde 7 gün olarak öngörülen reaksiyon süresi ise Görev Kuvveti sayesinde 48 saate kadar düşürülmüştür. Ayrıca NMK birliklerine keşif, istihbarat, gözetleme, havadan yakıt ikmali gibi birçok konuda yeni yetenek kazandırılarak bu birliklerin etkinliği artırılmıştır.

Hazırlık Eylem Planına ilişkin kararlar daha çok Doğu Avrupa'ya yönelik bir Rus tehdidi kapsamında şekillenmiş ve NATO'nun muhtemel harekât alanı Doğu Avrupa olarak görülmüştür. Bu amaçla Doğu Avrupa'da NA-

TO'nun herhangi bir harekâtını kolaylaştırmak ve NATO birlikleri ile harekâtın yapılacağı ülkenin milli birlikleri arasında koordinasyon ve işbirliğini sağlamak amacıyla bu bölgede NATO Kuvvet Entegrasyon Birimleri (NATO Force Integration Unit – NFIU) adı verilen komuta ve kontrol unsurlarının tesis edilmesi planlanmıştır. Nitekim 2015 yılı Eylül ayında Baltık Devletleri, Romanya, Bulgaristan ve Polonya'da bu tesisler hizmete girmiştir. Bu birimlerde yarısı ev sahibi ülke ve diğer yarısı diğer üye ülkelerden gelen 40 kadar personel görev yapacaktır. Müteakip aşamada ise Macaristan ve Slovakya'da da bu tesisler açılmıştır.

Hazırlık Eylem Planı denizlerde farkındalığı artırmak ve her türlü konvansiyonel deniz harekâtını icra edebilmek amacıyla Daimi Deniz Birliklerinin yeteneklerinin geliştirilmesini öngörmüştür. Bu kapsamda NATO'nun dönüşümlü olarak denizlerde sürekli olarak devriye gezen firkateyn ve mayın birliklerinin gemi sayısı ve gemi çeşidinin artırılmasına karar verilmiştir. Daha da güçlendirilen bu birliklerin VJTF'in deniz bölümünü oluşturması ve böylece NMK'nın denizlerdeki etkinliğinin artırılması hedeflenmiştir.

Haziran ayında yapılan Savunma Bakanları toplantısında ittifakın birliklere sağlanacak lojistik desteğin hızlandırılması amacıyla Avrupa'da lojistik karargâhları kurulması kararı alınmıştır. Bu amaçla NATO Komuta yapısı içerisinde, yani Müttefik Avrupa Yüksek Komuta'nına doğrudan bağlı yeni bir Müşterek Lojistik Karargâhı (Joint Logistics Headquarters)'nın kurulmuştur.

Herhangi bir kriz durumunda NMK'nın sevk ve idaresi halen birisi İstanbul'da olan ve başında Türk bir generalin görev yaptığı 9 adet NATO Yüksek Hazırlıklı Kolordu Karargâhları (NATO Rapid Deployable Corps HQ) tarafından sevk ve idare edilmektedir. Bunlardan bir tanesi Almanya, Danimarka ve Polonya'nın çerçeve ülke olarak 1999 yılında kurduğu ve 2006 yılından itibaren NATO'ya tahsis ettikleri Çok Uluslu Müşterek Kuzeydoğu Karargâhı'dır. Halen 13 farklı ülke personelinin görev yaptığı karargâh 90-180 gün içerisinde göreve hazır olacak şekilde eğitim görmektedir. Gelişmeler ışığında bu karargâhın önemi artmış ve Hazırlık Eylem Planı ile karargâhın NATO'nun Baltık ülkeleri ya da Polonya'ya birlik konuşlandırılması durumunda bu birlikleri sevk ve idare etmesine karar verilmiştir. Ayrıca Doğu Avrupa merkezli geniş bir bölgeyi kapsayacak harekâta ise merkez karargâh gibi faaliyet göstermesi planlanmıştır.

Her ne kadar Galler zirvesinde öngörülmemişse de Romanya, NATO'nun güneydoğu bölgesinde yapacağı bir harekâta birlikleri sevk ve idare etmek amacıyla Çok Uluslu Güneydoğu Tümeni Karargâhı (Multinational Division South-East HQ) kurmaya talipli olduğunu beyan etmiştir. 23 Haziran 2015 tarihinde Romanya parlamentosunda 283 milletvekilinin tamamı Romanya'ya NATO Kuvvet Entegrasyon Birimi ile birlikte bu karargâhın kurulmasını kabul ederek Romanya'nın bu konudaki kararlılığını ortaya koymuşlardır. 01 Aralık 2015 yılında göreve başlayan bu karargâhta yaklaşık 280 personel görev yapacaktır.

Galler Zirvesi NATO'nun bölgedeki müttefikleri hızlı ve etkin bir şekilde takviye edebilmesi amacıyla altyapının önceden hazırlanması dâhil teçhizat ve malzemenin önceden bölgeye konuşlandırılması ve bazı üslerin bu faaliyetler için tahsis edilmesi gerektiğini öngörmüştür. Bu konuda en somut destek ABD'den gelmiştir. ABD Savunma Bakanı Ash Carter Haziran 2015'te yapılan Savunma Bakanları toplantısı öncesinde ABD'nin Doğu Avrupa ülkelerine 250 adet tank ile çeşitli sayıda zırhlı muharebe aracı ve top göndermeyi planladığını ifade etmiş (The Wall Street Journal, 23 June 2015) ve toplantı sonrasında Genel Sekreter Stoltenberg tarafından bu teyit edilmiştir. Bu silahların bölgeye dönüşümlü olarak tatbikata gelen ABD'li askerleri tarafından kullanılması planlanmıştır.. Soğuk Savaş döneminin ileri savunma stratejisinin andıran bu uygulamaya yönelik açıklamanın Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 2015 yılı içerisinde ülkesinin 40 adet Kıtalararası Balistik Füze envantere katacağını açıklamasından (The Independent, 16 June 2015) sonra gelmesi de dikkat çekmiştir.

Başta Polonya olmak üzere Doğu Avrupa devletleri NATO'nun kendi ülkelerinde birlik buldurmasına yönelik ısrarları üzerine NATO Savunma Bakanları 10 Şubat 2016 tarihinde yaptıkları toplantıda Doğu Avrupa ülkelerinde dönüşümlü olarak birlik buldurulmasına karar vermişlerdir. Konuşlandırılacak bu birliğin çok uluslu bir birlik olacağı ve böylece müttefiklere yapılacak saldırının tüm müttefiklere yapılmış sayılacağı mesajı verildiği ifade edilmiştir. Bu taleplere en büyük destek ABD'den gelmiş ve ABD Savunma Bakanlığı 2014 yılında başlatılan ve Avrupa'daki müttefiklerine yönelik taahhütlerine ilişkin başlattığı girişimin bütçesini 2017 yılında üç katına çıkararak 3.4 milyar dolara ulaştırmayı planlandığını ifade etmiştir. (Wall Street Journal, 02 February 2016) Varşova zirvesinde 2017 yılından itibaren bu ülkelerde müşterek birlikler konuşlandırılacağı ve ABD, Kanada, Almanya ve İngiltere'nin ilk aşamada çerçeve ülke olacakları ifade edilmiştir.

Galler Zirvesinde NATO'nun istihbarat ve stratejik farkındalığının artırılacağı ve önceden planlamaya yeniden önem verileceği ifade edilmiştir. Tüm ulusal askeri yapılarda olduğu gibi ittifakın askeri yetkilileri de belirli kriterlere ve tehdit durumlarına göre önceden askeri planlama çalışmaları yapmaktadır. Yeni durumda ittifakın önceden her türlü ihtimale karşı planlama yapması ve bu planların detaylandırılmasına karar verilmiştir. Böylece siyasi ve askeri yetkililerin karar süreci ve birliklerin harekât bölgesinde daha hızlı bir şekilde tertiplenmeleri planlanmıştır. Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi düşmanın ve savaşın meydana gelmesi muhtemel bölgenin belirli olması önceden ve detaylı planlamaya imkân vermiştir.

Hazırlık Eylem Planı ittifakın kriz yönetimi ve kolektif savunmaya yönelik tatbikatlara odaklanmasını öngörmüştür. Her ne kadar Ukrayna Krizi öncesinde de NATO birliklerinin ISAF misyonu esnasında kazandıkları birbirleri ile uyumlu bir şekilde çalışabilme yeteneklerinin muhafazası için İrtibatlandırılmış Kuvvetler İnisiyatifi adı altında tatbikatlara odaklanması

zaten öngörmüş olsa² da o dönem için tasarlanan tatbikat senaryolarının daha çok kriz yönetimini esas alması beklenmekte idi. Yeni NATO sürecinde ise tatbikat senaryoları kriz yönetiminden ziyade NATO'nun esas görevi olan ortak savunma konusuna odaklanmıştır. Nitekim Kasım 2015'te İtalya, Portekiz ve İspanya'da ittifakın son dönemlerdeki en büyük tatbikatı olan Trident Juncture tatbikatı yapılmıştır. 30 ülkeden 36.000 askerin katıldığı tatbikatta NATO'nun uyum tedbirleri kapsamında değişen yeni unsurlarının da denemesi yapılmıştır. 2015 yılında ittifak ve üye ülkeler 300 civarında tatbikat icra etmiştir.

c. Karma Tehdit İle Mücadele

Galler Zirve deklarasyonu Rus karma savaşına yönelik alınacak tedbirleri Hazırlık Eylem Planından farklı bir kategoride tutmuştur. Zirve deklarasyonunda ittifakın eylem planından ayrı olarak "çok farklı şekillerde açık ve üstü örtülü askeri, paramiliter ve sivil tedbirlerin etkili bir şekilde entegre edilerek uygulanmış hali" olarak tarif edilen Rus karma savaş tehdidini caydıracak yada bu tehditle etkili bir şekilde mücadele edebilecek her türlü imkan ve yöntem ile müttefiklerini takviye etme yeteneğine sahip olmasının önemine vurgu yapılmıştır. Karma tehdit ile mücadelenin stratejik iletişimi geliştirmek, karma tehditler ışığında tatbikat senaryoları geliştirmek ve NATO ile diğer organizasyonlar arasındaki koordinasyon artırmak çalışmalarını da içereceği ifade edilmiştir.

Bu konuya yönelik en somut gelişme 01-02 Aralık 2015 tarihinde yapılan Dışişleri Bakanları toplantısında "Karma Savaşla Mücadele Stratejisi"nin kabul edilmesi olmuştur. Toplantıda Genel Sekreter Stoltenberg karma savaş ile mücadelenin hazırlıklı olmak, caydırmak ve savunmak olmak üzere üç temel sütundan oluştuğunu belirtmiştir. Stoltenberg NATO birliklerinin hazırlık ve mukabele seviyesinin artırılmasının karma savaş ile mücadelede önemli rol oynadığını ifade ederken aldatmanın ve örtülü operasyonların karma savaşın önemli özelliklerinden olmasından dolayı istihbarat, keşif ve durumsal farkındalık yeteneklerinin geliştirilmesinin önemine vurgu yapmıştır. Ayrıca özel kuvvetler birliklerinin bu mücadelenin önemli bir unsuru olduğunun altını çizmiştir. (Press conference by Stoltenberg, 01 December 2015)

Stoltenberg 10-11 Şubat 2016 tarihlerinde yapılan Savunma Bakanları toplantısında ise ittifakın karma savaş stratejisi için detaylı bir uygulama planına sahip olduğunu ve NATO'nun karma savaş eylemlerini tespit etme, tanımlama ve nitelendirme yetenekleri ile hızlı bir şekilde karşılık verme kabiliyetlerini geliştirdiği vurgulanmıştır. Genel Sekreter ittifakın karma savaş ile mücadelesinde üye devletlerin hükümetin devamlılığı, enerji tedariği, yiyecek ve su kaynakları, iletişim ve siber ağlar ile ulaştırma sistemleri gibi alanlarda temel gereksinimleri ortaya koyarak esnekliklerini artırdıkları

² Connected Forces Initiative hakkında daha fazla bilgi için bkz. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_98527.htm

rını ancak bunun milli bir sorumluluk olduğunu ifade etmiştir. Stoltenberg ayrıca karma savaflara karşı esneklik ve sivil hazırlık konularının önemine dikkat çekmiştir. (Press conference by Stoltenberg, 11 February 2016)

Bu bağlamda NATO'nun karma tehditle mücadelede en çok önem verdiği ve en çok atıfta bulunduğu konu başta AB olmak üzere diğer uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği konusu olmuştur. Nitekim Genel Sekreter Stoltenberg karma savaşın sivil boyutunun olmasından dolayı AB ile işbirliğinin önemine vurgu yaparak, karma savaşta sivil unsurlara yönelik konuların öncelikle AB tarafından ele alınacağını altını çizmiştir.

İttifak bilgi savaşını Rus karma savaşının önemli unsurlarından birisi olarak görmekte ve buna karşı tedbirler geliştirmeye çalışmaktadır. Bu kapsamda Galler Zirvesinde liderler stratejik iletişimin önemine vurgu yaparak Latviya'nın başkenti Riga'da Stratejik İletişim Mükemmeliyet Merkezi'nin kurulmasını memnuniyetle karşıladıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca Mayıs ayında yapılan Dışişleri Bakanları toplantısında İngiltere'nin NATO'nun stratejik iletişim çalışmalarını desteklemek amacıyla bir destek fonu oluşturmayı kabul ettiği deklare edilmiştir.

Galler Zirvesinde Rus karma savaşının etkili bir siber saldırı boyutunun olduğunu altını çizen liderler ittifakın siber savunmaya yönelik yeteneklerini artırmak amacıyla Gelişmiş Siber Savunma Politikası'nı onaylamıştır. Bu politika kapsamında NATO üyelerinden herhangi birisine yönelik siber saldırıyı ortak savunma kapsamında değerlendirebileceği belirtilerek Yeni NATO için çok önemli değişiklikler öngörülmüştür. Ayrıca üye ülkelerin siber güvenlik yeteneklerini geliştirmeye yönelik olarak çeşitli çalışma başlatılacağı, siber saldırısı konusunun hareket planlamalarına dahil edileceği ve müttefikler arasında bu konuya yönelik bilgi paylaşımının artırılacağı belirtilmiştir. Ayrıca AB ile siber savunma konusunda teknik bir düzenleme yapılmıştır. Her iki örgütün acil durum uzmanlarının bilgi alışverişi ve uygulamaları paylaşımına yönelik yapısal bir sistem kurulmuştur. Bu hamle Stoltenberg tarafından karma savaş tehdidine karşı somut bir işbirliği adımı olarak görülmüştür.

Karma savaşla mücadele kapsamında Galler Zirvesinde kabul edilen Savunma ve İlgili Güvenlik Yetenekleri Oluşturma Girişimi (Defence and Related Security Capacity Building Initiative)'nin önemli bir rol oynaması beklenmektedir. Amacı ittifakın ortak devletlere yönelik taahhütlerini desteklemek ve büyük çaplı askeri birlik kullanmadan uluslararası güvenlik ve istikrara katkı sağlamak olarak nitelendirilen bu girişim ilk aşamada Gürcistan, Ürdün ve Moldova'yı kapsayacak daha sonra ise diğer ortaklara da genişletilecektir. Ayrıca bu konuda diğer uluslararası kurum ve kuruluşların da işbirliğinin talep edileceği ifade edilmiştir. NATO Genel Sekreter Yardımcısı ise bu görev için özel koordinatör olarak görevlendirilmiştir. Mayıs ayında Antalya'da yapılan Dışişleri Bakanları toplantısında İngiltere'nin bu girişime yönelik bir fon oluşturduğu ve Türkiye'nin de bu fona katkı sağlayacağı ifade edilmiştir.

Her ne kadar Gürcistan ve Ürdün bu girişim kapsamına dahil edilmişse de ittifak Rus karma savaşının bir sonraki hedefinin Moldova ve özellikle de Trandinyester bölgesi olacağı beklentisi ile önceliği Moldova'ya vermiştir. Nitekim Savunma Bakanları Haziran ayı toplantısında Moldova'nın savunma ve güvenlik kurumlarının etkinliğinin artırılması için "Savunma Yeternekleri Oluşturması Paketi" oluşturulmasına karar verilmiştir. NATO bu faaliyet kapsamında Moldova'nın silahlı kuvvetlerini modernize etmek ve güçlendirmeyi taahhüt etmiştir. Rus karma tehdidine en hassas ülke konumundaki Moldova'nın savunmasına yardım etmek fırsatı ele geçirmiştir.

SONUÇ

Son dönemde NATO-Rusya ilişkileri etki-tepki prensibi esaslarında gelişmektedir. İttifakın Ukrayna ve Gürcistan'ın üyeliğine yönelik ısrarı ile Füze Savunma Sistemi çalışmaları yepyeni bir Rusya doğururken, Rusya'nın Ukrayna'daki faaliyetleri ve Kırım'ı ilhak etmesi Yeni NATO'yu ortaya çıkarmıştır. Güvenlik algısı değişen NATO'da Genel Sekreter Stoltenberg'in de vurguladığı gibi Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana ortak savunmaya ilişkin en büyük takviye yapılmıştır. (Closing Press Conference by the NATO Secretary General, 14 May 2015) Yaşanan gelişmeler adeta kaba güce dayalı Yeni Soğuk Savaş'ı akıllara getirmiştir (Erol, 2014).

Ukrayna Krizi sonrasında Rus tehdidine karşı yürürlüğe konan Hazırlık Eylem Planı ile Yeni NATO'nun temelleri atılmıştır. Planın ilk bacağı olan güvence tedbirleri ile Rus tehdidine maruz kalma riski yüksek ülkeler başta olmak üzere ittifak toplumuna NATO'nun göreve ve desteğe hazır olduğu mesajı verilmiştir. Planın ikinci ve esas bacağı olan uyum tedbirleri ile ise ittifakın askeri yapısında yapısal ve kalıcı tedbirler alınmıştır. Ayrıca Karma Savaşla Mücadele Stratejisi kabul onaylanmıştır. Böylece Yeni NATO muhtemel bir Rus konvansiyonel yada karma savaş tehdidine karşı ittifakın askeri açıdan hazırlık seviyesinde önemli gelişme sağlamıştır.

Ancak Karma Savaş ile ittifakın ortak savunmasına yönelik bağ NATO'nun bu tehditle mücadelede en kritik konuların başında gelmektedir. NATO Askeri Komitesinin başındaki Çek General Petr Pavel'in karma savaşın temel hedefini "çok güçlü ancak ortak savunma eşliğinin hemen altında bir etki yaratarak karşı tarafın (NATO'nun) ortak savunma sistemini harekete geçirmeden hedeflerini ele geçirmek" (Wall Street Journal, 08 February 2016) şeklinde tanımlayarak ittifakın karma savaş stratejisine bakış açısını ortaya koymuştur. Varşova zirvesinde ise karma tehdit ile mücadelenin esas olarak bu savaşa maruz kalan ülkenin sorumluluğu olduğu ancak talep edilmesi durumunda ittifakın herhangi bir safhada bu duruma müdahil olabileceği ifade edilmiştir..

Bu açıdan bakıldığında herhangi bir karma savaş faaliyetinin ittifaka yönelik tehdit teşkil edip etmediği, tehdidin ortak savunma sistemini harekete geçirip geçirmeyeceği ve geçirilmesine karar verilmesi durumunda nasıl karşılık verileceği konusu ittifakın önümüzdeki dönemde karşı karşıya kalacağı en önemli sorunlardan birisi olacaktır. Farklı tehdit algısı ve hassa-

siyetine sahip 29 üyeli örgüt üyelerinin belirsizlik, gizlilik ve inkara dayalı Rus karma savaş stratejileri karşısında diğer üyelere desteği ittifakın dayanışması için önemli bir sınav olacaktır.

Üstü örtülü operasyonlara dayalı karma savaş tehdidi karşısında oy birliği ile karar alan bir ittifakın bu konuya ilişkin karar verme ve alınacak tedbirlerin belirlenmesi sürecinde büyük zorluklar ve görüş ayrılıklarının olması muhtemeldir. Bu durum ve meydana gelebilecek en ufak bir tereddüt ittifakın dayanışma ve işbirliğini zayıflatmayı amaçlayan Rusya'yı daha başarılı hale getirecektir. Nitekim Rusya'nın karma savaş tedbirlerine başvurmasının altında yatan temel nedenlerinden birisi de budur.

Bu durum gözönüne alındığında herhangi bir üye devlete yönelik karma savaş tehdidinde ortak savunmayı harekete geçirmenin eşliğinin tespit edilmesi ya da bu eşikten daha düşük tehditlerde alınacak tedbirlere yönelik esasların belirlenmesi Rus karma savaşı ile mücadelenin temelini oluşturacaktır. İttifakın tereddütsüz dayanışma ve işbirliği gösterme yeteneği ittifakın bu başarısında temel rolü oynayacaktır.

KAYNAKÇA

- "Baltic Nations Request Permanent NATO Troop Presence", *The New York Times*, 14 May 2015.
- Barnes, Julian E. "NATO Works to Adapt to More Ambiguous Warfare Techniques", *Wall Street Journal*, 08 February 2016.
- Closing Press Conference by the NATO Secretary General for the Meetings of NATO Foreign Ministers 14 May 2015, Antalya, Turkey, http://www.nato.int/cps/fr/natohq/photos_119403.htm, 22 Kasım 2015 tarihinde erişilmiştir.
- Boyer, Dave "Obama wants to quadruple military spending in Europe to counter Russian aggression", *The Washington Times*, 02 February 2016.
- Calha, Julio Miranda Hybrid Warfare: NATO's New Strategic Challenge?, General Report for NATO Parliamentary Assembly Defence And Security Committee, 10 October 2015, <http://www.nato-pa.int/default.asp?SHORTCUT=3778>. 02 Ocak 2016 tarihinde erişilmiştir.
- Deri, John R. *Alliance Management and Maintenance: Restructuring NATO for the 21st Century*, Hampshire, Ashgate Publishing Limited, 2007.
- Dobson, Alan P. and Steve Marsh, *US Foreign Policy since 1945 (Second Edition)*, London and New York, Routledge, 2001.
- Erol, Mehmet Seyfettin ve Sertif Demir, "Amerika'nın Karadeniz Politikasını Yeniden Değerlendirmek", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 6 Sayı 11 Kış 2012.
- Erol, Mehmet Seyfettin "Ukrayna-Kırım Krizi ya da İkinci Yalta Süreci", *Karadeniz Araştırmaları*, Bahar 2014, Sayı 41, s.1-14.

- Erol Mehmet Seyfettin ve Şafak Oğuz, "Hybrid Warfare Studies and Russia's Example in Crimea", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 9, Sayı 17, Kış 2015, s. 261-277.
- Harper, John "1st Cavalry soldiers headed to Poland, Baltics", *Stars and Stripes*, 13 August 2014.
- Krejci, Oskar *Geopolitics of the Central European Region: The View from Prague and Bratislava*, Bratislava, Veda, 2005.
- Lubold, Gordon and Doug Cameron, Ash Carter Offers Peek at 2017 Pentagon Budget, *Wall Street Journal*, 02 February 2016.
- NATO ramps up response to Russia, *Wall Street Journal*, 25 June 2015.
- NATO says won't be dragged into arms race with Russia, *Reuters*, 24 June 2015.
- NATO AWACS uçağı Türk hava sahasında, *Milliyet*, 12 Mart 2016.
- Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg ahead of the NATO Defence Ministers meetings, 22 June 2015, http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_120869.htm, 28 Kasım 2015 tarihinde erişilmiştir.
- Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of the North Atlantic Council in Foreign Ministers session, 01 December 2015, http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_125362.htm?selectedLocale=en, 12 Aralık 2015 tarihinde erişilmiştir.
- Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of the North Atlantic Council at the level of Defence Ministers, 11 February 2016, http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_127972.htm?selectedLocale=en, 02 Şubat 2016 tarihinde erişilmiştir.
- U.S. Sends Tanks, Military Equipment to Deter Russian Aggression, *The Wall Street Journal*, 23 June 2015.
- Vladimir Putin announces Russia will add more than 40 Intercontinental Ballistic Missiles to Nuclear Arsenal in 2015, *The Independent*, 16 June 2015.
- Young, Karen de, "Russia's Moves in Ukraine are 'Wake-up Call', NATO's Rasmussen says in Speech", *The Washington Post*, 19 March 2014.
- Webber, Mark, James Sperling and Martin A. Smith, *NATO's Post-Cold War Trajectory: Decline or Regeneration?*, London, Palgrave Macmillan, 2012.